

22.5.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE/16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ASiantuntijalausunto

Tämän lausunnon tarkoituksena on arvioida hallituksen esityksen muutoksenhakua koskevat ehdotukset erityisesti terveydenhuollon palveluita käyttävien potilaiden näkökulmasta. Tämä tarkoittaa muun muassa potilaan oikeuksista säädettyjen normien huomioimista, eli potilaan oikeuksien toteutumista ehdotetussa hallituksen esityksessä. Potilaan oikeudet ovat kokonaisuus joka käsittää sekä laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, potilaslaki) säädetty oikeudet ja niiden taustalla vaikuttavat perus- ja ihmisoikeudet, mutta myös esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) ammattihenkilöille säädetty velvoitteet ja terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaiset hoitoon pääsyn kriteerit. Potilaan asemaan vaikuttavat sekä suoraan potilaan oikeuksiin vaikuttavat säädökset, mutta myös terveydenhuollon ammattihenkilöihin ja terveydenhuoltojärjestelmään vaikuttavat säännökset. Arvio ei perustu kuitenkaan pelkästään normatiiviseen arviointiin, vaan yhtä lailla tärkeää on arvioida potilaan tosiasiallista asemaa terveydenhuollossa. Miten ehdotetut säännökset vaikuttavat potilaisiin jotka ovat esimerkiksi itse kykenemättömiä huolehtimaan oikeuksistaan. Potilasasiamiehet voivat työnsä kautta nähdä sen, että potilaan jotka itse tai joiden läheiset ovat aktiivisia, voivat vaikuttaa hoitoonsa ja siihen liittyviin valintoihinsa paljon enemmän kuin aktiivisuuteen kykenemättömät potilaat. Juuri tähän ryhmään, eli niihin potilaisiin jotka ovat pitkälti terveydenhuollon ammattihenkilöiden antaman ohjauksen ”varassa”, asemaan tulee muutoksenhakua koskevissa säännöksissä kiinnittää erityistä huomiota. Ovatko ehdotukset sellaisia, että ammattihenkilöt voivat potilaita auttaa ja ohjata, eli ovatko ehdotukset riittävät selkeitä ja ymmärrettäviä. Lakiehdotuksen 83 §:n 1 momentissa on listattu ne päätökset tai toiminnot, joihin voi hakea muutosta maakuntalaissa säädettyllä tavalla. Listan kattavuuteen on vaikea ottaa kantaa, mutta ottaen huomioon maakuntavalituksen asianosaispiirin laajuus, ei listaus sinänsä voi kovin suuri ollakaan. Isompi painoarvo onkin päätöksillä, joilla on suoraan vaikutusta asianosaisen asemaan, mutta niin ettei kyseessä ole tosiasiallinen hallintotoiminta. Listatut asiakohdat vaikuttavat selkeiltä lukuun ottamatta 2-kohtaa, eli muutoksenhakuoikeutta maakunnan päätökseen 24 §:n 1, 3 ja 4 momentin mukaisista palveluista, jotka tn päätöksiin voi vaatia oikaisua hallintolain mukaisesti. Nämä päätökset ovat siis luonteeltaan hallintopäätöksiä, joissa valitusoikeus on vain niillä joihin päätös kohdistuu. Pykälässä ei kuitenkaan ole listattu näitä päätöslajeja samaan tapaan kuin maakuntavalituksen kohdalla. Ilmeisesti oletuksena on että viranomainen tekee aina automaattisesti päätökset oikaisuvaatimusohjeineen. Samoin ajatuksena lienee se, että viranomainen osaa tulkita oikein sen milloin asiasta tulee ylipäänsä tehdä päätös. Listaus olisi kuitenkin hyvä siinä mielessä että se myös kokoaisi ne säädökset ja säädösten sisältämät asiat, joista muutoksenhaku on mahdollinen ja joista siis tulisi tehdä aina kirjallinen päätös. Listaus

olisi kattava siten, että myös viranomainen tietää selkeästi sen, minkä tyyppiset asiat kuuluvat valitusoikeuden piiriin ja toisaalta mitkä asiat sinne eivät kuulu. Jos valinnanvapauslainsäädännöllä ei ole tarkoitus laventaa potilaiden oikeutta muutoksenhakuun, on mahdolliset rajapinnat pidettävä selkeinä. Potilaille ei saa liian helposti syntyä vaikutelmaa että asiasta joka edellyttää terveydenhuollon ammattihenkilön hoidon tarpeen arviointia, on mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus ja tarvittaessa hallintovalitus. Toisaalta potilaan käytössä olevia oikeusturvakeinoja on hyvä korostaa, kuten lakiehdotuksen 82 §:n 1 kohdalla on tehtykin. Valinnanvapauslailla ei ole tarkoitus rajoittaa potilaslain mukaisten potilaan oikeusturvakeinojen käyttöä. Päätökset jotka kuuluvat muutoksenhaun piiriin on lueteltu 83 §:n 4 momenttia koskevissa perusteluissa. Muutoksenhaku koskee suoran valinnan yksikön sekä maakunnan liikelaitoksen vaihtamista alle kuuden kuukauden kuluttua edellisestä vaihdosta sekä henkilökohtaisen budjetin myöntämistä. Myös suoran valinnan ja asiakassetelipalveluntuottajan hyväksymisestä voi tehdä oikaisuopyynnön. Kysymys muutoksenhakukelpoisten päätösten piiristä on haastava. Terveys- ja hyvinvointi on luonteeltaan, kuten mainittua tosiasiallista hallintotoimintaa, jossa ensisijaisina oikeusturvakeinoina ovat muistutus, kantelu ja potilasvahinkomenettely vahingonkorvausmenettelynä. Valinnanvapauden kohdalla ei nykyisessä terveydenhuoltolaissa ole säädetty muutoksenhakumahdollisuutta. Uusi valinnanvapauslainsäädäntö toisi potilaalle suoraan kohdistuen muutoksenhakuoikeuden vain silloin jos potilas haluaa vaihtaa suoran valinnan yksikköä tai maakunnan liikelaitosta alle puoli vuotta edellistä valinnasta. Ottaen huomioon puolen vuoden ajan ja mahdollisen muutoksenhakuun menevän ajan (oikaisuvaatimus ja valitus hallinto-oikeuteen), on vaikeaa kuvitella asian ratkeamisen olevan juurikaan puolta vuotta nopeampaa valitusportaassa.

Suomen potilasasiamiehet ry:n hallitus on ollut mukana valmistelemassa lausuntoa.

HUS/Porvoon sairaanhoitoalue 22.5.2018

Janine Tallberg
Johtava sosiaalityöntekijä/Potilasasiamies